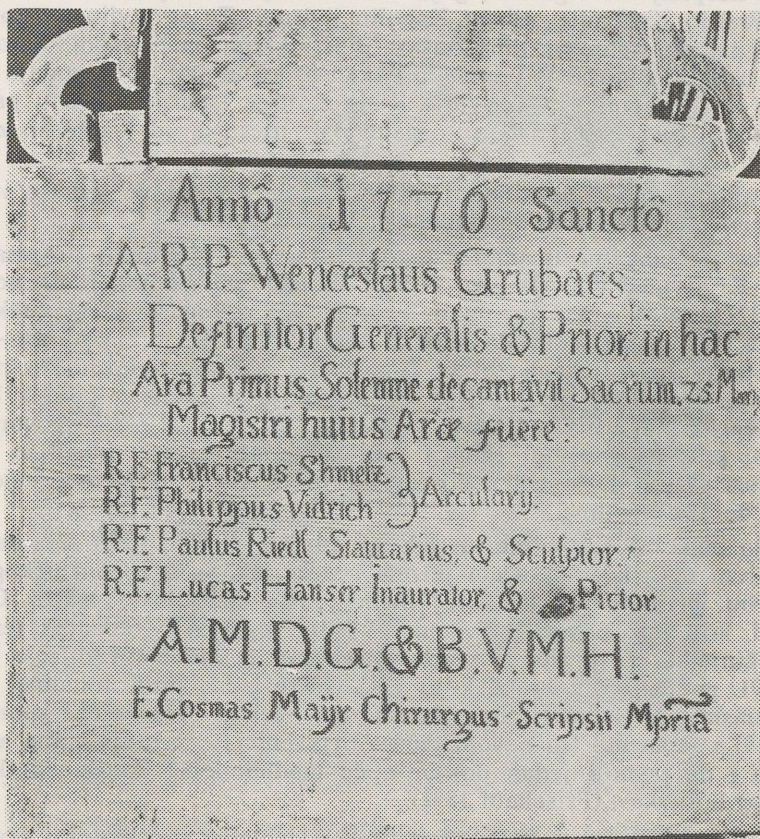

Prim. dr Stanko Jurdana i prof. dr Vladimir Uremović

RAZVOJ LJEKARNIŠTVA U CRIKVENICI

Pavlini ili bijeli fratri djelovali su u Crikvenici od 14. kolovoza 1412. do 20. ožujka 1786. U crkvenim obredima služili su se staroslavenskim jezikom i glagoljskim pismom. Osim u obavljanju svojih duhovnih funkcija isticali su se i kao znameniti liječnici, naročito ranarnici, isto kao i ljekarnici s dobrim poznavanjem farmakognozije. Isticali su se i kao umjetnici, slikari, kipari, pozlatitelji i graditelji, ali bili su i nadasve praktični i poslovni ljudi. U samostanima imali su obično i svoje kirurge o čemu svjedoči i natpis na oltaru crikveničke župne crkve B. D. Marije o kirurgu Cosmasu Mayru (Jurdana i Uremović, 1972).

Zapis s tabernakula na glavnom oltaru župne crkve B. D. Marije u Crikvenici o... »bratu Cosmas Mayr-u kirurgu« iz 1776. godine

U popisu knjižnog blaga crikveničko pavlinskog samostana Uznesenja Marijina, koji je sačuvan u Državnom arhivu SRH, među ostalim knjigama kojih je bilo 1450, bilo je 6 medicinskih — popisanih u katalogu g. 1761. pod br. 24. Medicina — (Bošnjak 1969).

Prije negoli je Josip II ukinuo red, tj. do godine 1786, u crikveničkom samostanu postojala je osim gimnazije sa sedam profesora još i ljekarna. Vjerojatno je ljekarna postojala i u pavlinskom samostanu B. D. Marije na Ospu u susjednom Novom Vinodolskom. U svakom slučaju to je moglo biti barem do 1763. godine, kada je reformom zdravstva carica Marija Tezija zabranila crkvenim redovima držanje ljekarni.

Naime, crkveni su redovi, prema svojim pravilima, uz hospicij ili infirmarij obično imali neki ormar ili barem policu na kojoj su držali ljekarije. Nije nam poznato da li je i crikvenički samostan kao drugi samostani, obavezno imao unutar zidina neki vrt ili dio vrta za kultiviranje i skupljanje ljekovitog bilja, iako je to vrlo vjerojatno. Inače u našoj regiji za Trsat postoji zapis da su redovnici potpisivali klauzule na ljekopisima (farmakopejama) da su koristili ljekarije. Na dobru Sušak crikvenički su pavlini kupili hospicij 1759. godine, gdje su oni odsjedali, liječili se i umirali, kao npr. Franjo Kreljanić, Albert Kabalin i drugi. Te se godine po prvi put u jednoj ispravi spominje ime Sušak. U istarskom pavlinskom samostanu Sv. Petar u Šumi sigurno je postojala ljekarna, jer je prilikom prodaje inventara pavlin — ljekarnik fra Eugenije Kleis, koji je kasnije umro u pavlinskom samostanu Sv. Nikole u Senju, sastavio iz njega izvod i popisao zalihe lijekova i opreme.

Nakon ovoga dolazi nepoznato razdoblje od gotovo jednog stoljeća za koje nemamo nikakvih podataka o ljekarništvu.

Tek u podacima u »Zbirci zakona, uredbi, pravilnika i propisa o apotekama Kr. Jugoslavije« koju je izdala Apotekarska komora 1932. godine (str. 297—327), kao i u napisu »Javne apoteke u Kr. Jugoslaviji, Apotekarski priručnik 1934.« koji je izdala Jugofarmacija D. D. Zagreb (str. 99—133), gdje su popisane sve ljekarne bivše Jugoslavije s godinama njihova nastanka i imenima osnivača i prvih apotekara spominje se prvi put godina 1878. kada je ljekarna osnovana u Crikvenici (Tartaglia 1982). Mještani govore da je u drugoj polovici prošlog stoljeća apotekarsku djelatnost obavljao jedan Austrijanac (Car i Jerić 1982). Postoji vjerojatnost da je on držao ljekarnu od 1878. do 1889. godine.

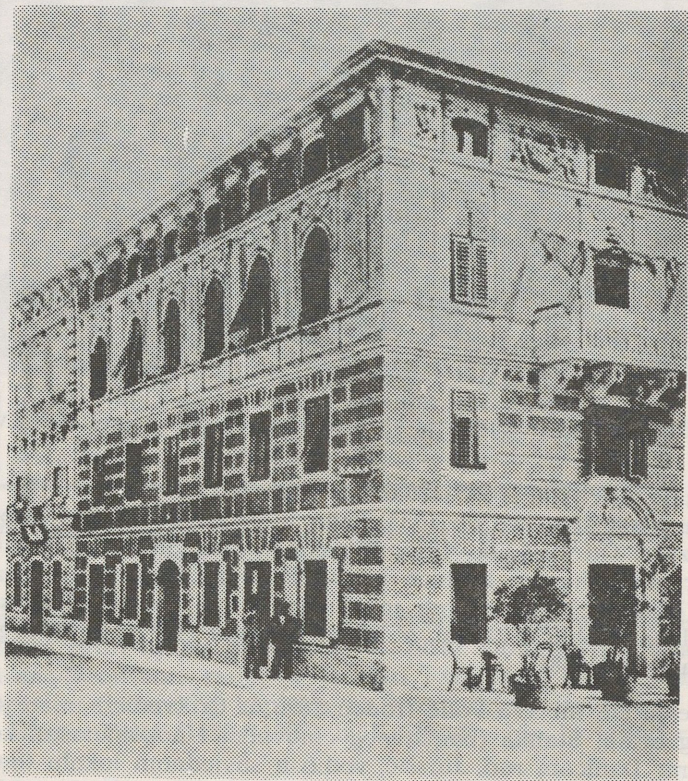
Do nedavna se, naime, uvijek spominjala 1889. kao godina začetka ljekarništva u Crikvenici. Tada je ona registrirana kod Ljekarničkog Zbora u Zagrebu. Prije je ona, po svoj prilici, pripadala Ljekarničkom Gremiju u Rijeci, koji je osnovan 1820. godine. Osim toga taj se podatak temeljio još i na činjenici da je već u prvom pisanom turističkom vodiču o Crikvenici iz 1891. godine, tj. u knjizi koju je u Grazu izdao prof. Johannes Frischauf pod naslovom »Klimatischer Curort und Seebad Cirkvenica« spomenuo (na str. 19) i ljekarnu. On navodi da »u Crikvenici... postoji jedna apoteka (J. Polić) i da postoji jedan doktor opće medicinne (J. Marković) koji su tu stalnog boravka«. (Frischauf 1891).

Osnivači apoteke »K sv. Šimun« i vlasnici s personalnim pravom Ivan Polić (rođen u Kraljevici g. 1861, umro od tuberkuloze u Crikvenici g. 1916) i žena mu Ljubica, rođ. Skomerža (1877—1957), došli su iz ljekarne u Kra-

ljevici 1889. godine. Ona je ljekarnu nakon smrti oca mr. Ivana prenijela u nasljeđe i predala upravu svom sinu magistru Ivi Poliću, koji je bio od 1919. do 1933. provizor (nadstojnik, upravitelj).

U sedmom izdanju Jokovićeva vodiča kroz Crikvenicu iz 1914. (na njemačkor jeziku) na str. 107. ima stari Ivan Polić već naziv »carsko-kraljevski dvorski dobavljač njegove visosti nadvojvode Josipa (Hoflieferant seiner k. und k. Hochheit des Erzherzogs Josef)«. U oglasnom natpisu navodi se da ta ljekarna ima na raspolaganju: kemijsko-farmaceutski analitički laboratorij, skladište sveukupnih tuzemnih i inozemnih specijaliteta, irigatore od stakla, porculana, sterilne zavoje, veliki izbor engleskih i francuskih četki za zube, vodu za usta, zubni prašak, termometar za bolesnike, liječnike i kupelji, pravi francuski »madeira cognac«, rum, ruski čaj, medicinska vina, specijalitete za toaletu itd., osobnu vagu (Joković 1914).

Radi prvog svjetskog rata, kao i zbog bolesti i smrti ostarjelog Ivana, te kasnije odsutnosti sina Ive, izmijenio se u ljekarni veliki broj ljekarnika u kratkom razdoblju. Tako se prema Protokolu Glavnog ljekarničkog zbora za Hrvatsku i Slavoniju spominju magistri Bahovec (1914—1923), Žan Gra-

Nekadašnji »Hotel nadvojvotkinje Klotilde« u Crikvenici, gdje je danas smještena ljekarna. Sasvim lijevo je kuća Ivana Skomerže u kojoj je bila smještena prva ljekarna Ivana Polića

hek (1919), Janko Valjak (1921—1922), Bogumil Hemek (1922—1924), Jakov Danilo (1924) i Juraj Jurišić (1925—1927), te »providnici« mr Kemfelj Milovan (1918), Batistić Jakov (1918) i Pastorčić (1918—1919).

Zapravo nam je nepoznata prva lokacija ljekarne od 1878. do 1892. Znamo pouzdano da je Polićeva ljekarna bila od 1892. godine smještena, u toku 20 godina u centru mjesta, u kući »Ivana odlikovanog Skomerže« iz porodice poznatih ribarskih stručnjaka i vlasnika ribarskih brodova, inače oca Ljubice Polić (u današnjoj poslovnici »Vjesnika« na Trgu Stjepana Radića 1).

Ljekarna »Sv. Simuna« Ivana Polića u Crikvenici

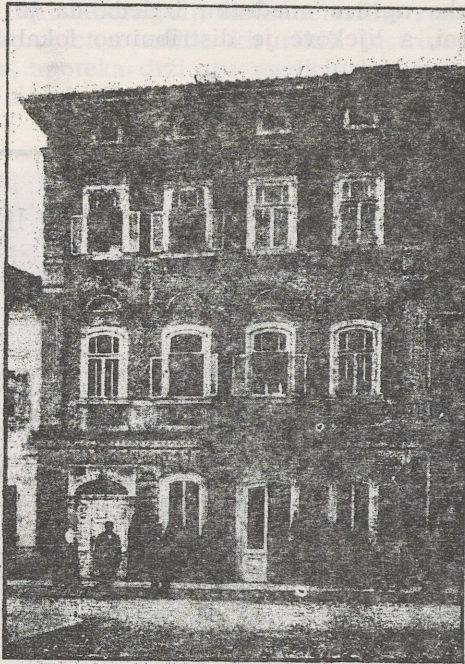
Od 1912. godine ljekarna je smještena u vlastitoj kući Polićevih (u sadaš-

njem lokalu »Delikatese-Zvijezda« na Trgu Nikole Cara 8). Tu je djelovala u njihovu vlasništvu sve do 1933. kada ju je od Ive Polića kupio mr Miroslav Metzger. Od 1934. do 1935. Banska uprava Savske banovine postavlja sekvestar zbog dugova Ljubice udove Polić za isplatu lijekova ISIS-u pa ljekarnu kroz to vrijeme vodi mr Petar Torre. Nakon njega su još provizori mr Ivan Klobučar (1936), Miroslav Metzger (1937), Ivo Burghardt (1938) i Mato Pavletić (1938).

Inače je sin mr Ivo Polić (rođen 1896. u Crikvenici) imao još 5 sestara, te jednog brata, Stanka (bankovnog činovnika i nogometaša), koji je sa suprugom mr Danicom rođ. Jurišić, vodio u susjednom lokalu (danas filigranska radnja Bashota) vrlo lijepo uređenu drogeriju s kozmetским i ostalim priručnim medicinskim preparatima. Danica je bila kći Petra Jurišića, apotekara iz Pakraca, i neko je vrijeme radila i prakticirala kod svog šurjaka mr Ive, isto kao i njegova mlađa sestra mr Cvijeta (rođ. 1900), udata naj-

IVAN POLIĆ © CIRKVENICA

ERZHZGL. HOF-LIEFERANT TELEPHON NO. 19

Chem., pharmac., analytisches Laboratorium. Lager sämtlicher in- und ausländischen Spezialitäten. Irrigateure aus Glas und Porzellan, sterilisierende Verbandstoffe, grosse Auswahl englischer und französischer Zahnbürsten, Mundwasser und Zahnpulver. Thermometer für Kranke, Ärzte und Bäder. Echter französischer Madeira, Cognac, Rum, Russischer Thee, Medizinalweine, Toilette-Spezialitäten etc. Personenwage.

Pročelje zgrade u kojoj je bila smještena Ljekarna »Sv. Šimuna« Ivana Polića u Crikvenici

prije za poznatog književnika iz Bribira Mihovila Kombola (1883—1955), a zatim za slikara prof. Ljubu Babića (1890—1978). Obitelj Polić bila je istaknuta u protumađaronskom radu, pa je stari Ivan pisao protiv njihova utjecaja i infiltracije mađarskog kapitala na ovom dijelu Hrvatskog primorja, a brat mu Martin Polić (1850—1903) iz Kraljevice bio je također tada poznati novinar.

Sin Ivo je nakon prodaje ljekarne 1933. godine najprije u Crikvenici kroz 1—2 godine otvorio i vodio drogeriju (u današnjem lokalnu Foto Matejčić), a zatim u Zagrebu, gdje je umro 8. VI 1955. od raka i diabetesa. Stari mr Ivan Polić i oboje djece Ivo i Cvijeta kao i njihov od tuberkuloze premi-

nuli šurjak mr Aleksandar Skomerža (1881—1908), mlađi brat Ljubice Polić, potekli su iz zagrebačke škole. Oni su tamo završili farmaciju na »učevnom tečaju od 6 godina za ljekarnike pri Filozofskom fakultetu«, što je zapravo dekretom Franje Josipa od 11. X 1882. bio Farmaceutski fakultet.

Udova starog Ivana Polića, Ljubica dobiva zagonetno 1930. godine dozvolu da otvori ljekarnu u Selcima kao poznatom kupališnom mjestu. To je odobrila čak i Banska uprava, međutim izgleda da je ova kratko radila, samo u ljetnoj sezoni, a lijekove je distribuirao lokalni liječnik dr Mato Sobol.

IM JAHRE 1910
NEU ERÖFFNET

IM JAHRE 1910
NEU ERÖFFNET

APOTHEKE

"ZUR HEILIGEN MARIA VON TRSATTO"

DES EMANUEL EDLEN VON MATAUSEK
DIPLOMIERTER APOTHEKER DER WIENER UNIV.
AM STRANDE VIS À VIS DEM LANDUNGSPLATZE
UNTER DEM HOTEL BELLE VUE GELEGEN

Vollkommen frisches Lager aller chem.
pharmaceutischen Arzneien, analytisch.
Laboratorium, gewähltes Lager aller
in- und ausländischen Spezialitäten,
komplettes Lager chirurgischer Instru-
mente. Die aller-grosste Auswahl
kosmetischer Artikel. Die Apotheke
führt sämtliche Medizinalweine.

PERSONENWAGEN NEUESTEN SYSTEMS
STEHT DEN P.T. KUNDEN ZU VERFÜGUNG

Oglasni natpis o drugoj ljekarni »Sv. Marije od Trsata«
Emanuela plemenitog von Matauseka u Crikvenici

Međutim već prije prvog svjetskog rata vodi se borba za otvaranje druge ljekarne u mjestu. Tako se u jednom vodiču (oko 1911) spominje da je 1910. godine novootvorena ljekarna »Sv. Marije od Trsata« nasuprot luci, u zgradi ispod Hotela »Bellevue« (danas lokal Belje), koju vodi mr Emanuel pl. von Mataušek, diplomirani apotekar bečke univerze. U oglasnom natpisu navodi se da ta ljekarna ima: potpuno svježe zalihe svih kemijsko-farmaceutskih lijekova, analitički laboratorij, izabrane zalihe svih tuzemnih i inozemnih specijaliteta, kompletne zalihe kirurških instrumenata, najveći izbor kozmetičkih artikala, apoteka drži sva medicinska vina, osobna vaga najnovijeg sistema stoji cijenjenim mušterijama na raspolaganju.

*Ljekarna »Spasitelj« Veljka i Vlode Smokvine
u Crikvenici prilikom požara 1937. godine*

No, ta je druga ljekarna morala vrlo kratko djelovati, jer je bila otvorena na temelju ilegalne koncesije mađarona i unioniste bana (1908—1910) baruna Pavla Raucha. Nju je odmah ukinuo njegov nasljednik ban (1910—1912) Nikola Tomašić. Naime, zakonska je odredba propisivala da se druga ljekarna tada mogla uspostaviti samo ako mjesto ima više od 4000 stanovnika, te ako nema druge ljekarne u udaljenosti od 24 km, a Crikvenica je još 1932. imala svega 2638 stanovnika. Zbog povlačenja dozvole Mataušek se osvećuje banu Tomašiću čak i pokušajem atentata na njega, pa 13. kolovoza 1911. napada u kavani bana Tomašića i podbana Chavraka, vrijeđajući ih a kasnije šaljući i prijeteća pisma. Matušekovo je ime bilo vezano i uz mnoge afere i malverzacije s lijekovima, tako da je kao vrlo problematična i konfliktuozna ličnost na koncu osuđen na tri godine teške tamnice.

Konačno 1931. godine odobrenjem Kraljevske banske uprave Savske bnovine, a registracijom 1932. godine u Apotekarskoj komori, otvara se druga ljekarna s nazivom »Spasitelj«, koju novi vlasnik s personalnim pravom mr Veljko Smokvina (umro 1944) i žena Slava predaju uskoro na upotrebu svom sinu mr Vladi i njegovoj supruzi mr Leni, a bila je smještena na mjestu današnje nove zgrade Riječke banke. Tu su oni djelovali sve do prelaska u društveni sektor 15. VIII 1947. Vlado i supruga bili su vrlo aktivni plivački i sportski radnici. Sam Vlado (1908—1982) bio je najprije član sušačke »Viktorije« i državni rekorder u prsnom plivanju (100 i 200 m), pa je sudjelovao i na Olimpijadi u Parizu 1924. godine. On je jako zainteresirao crikveničku omladinu, pa je u Crikvenici formirao, vodio i trenirao plivački i vaterpolski klub, koji djeluje sve do danas.

Prvu Polićevu ljekarnu kupio je od Metzgera 1936. godine mr Mato Pavletić (umro 1960) i uskoro preselio u svoju kuću na obali na Trgu Stjepana Radića (sada Trgu Nikole Cara 3, današnji lokal mesnice BIM-Slavija). Tako su određeno vrijeme u Crikvenici djelovale istodobno 3 ljekarne i jedna drogerija. Pavletić je u svojoj ljekarni djelovao sve do nacionalizacije 1950. godine kada je inventar preseljen u zgradu nekadašnjeg Hotela »Klo-tilda«, kojeg je sagradio spomenuti Ivan Skomerža i kasnije prostorije Jugoslavenke banke, a današnju ljekarnu na Trgu Nikole Cara 1. Obje ujedinjene ljekarne vode od 1947. do 1950. magistra Ivka Ilić Betunac, te kraće vrijeme magistra Silobrčić, kada ih naslijeđuju mr Franjo Garai (od 25. XI 1950) i honorarno njegova supruga mr Ruža (1951). Oni su predali 1. II 1953. upravu »Narodne ljekarne« današnjem rukovodiocu mr Šefiku Zupčeviću i njegovoj supruzi mr Lidiji, a od 1. IV 1976. ljekarna djeluje u sklopu riječke RO »Ljekarne Jadran«.

BILJEŠKE

¹ Bošnjak, M.: Knjižnice pavlina u Crikvenici i Novom Vinodolskom, Jadranski zbornik VII, Povijesno društvo Rijeka—Pula, 1969, str. 461—563.

² Car Anka »Kranjica« i Jerić Tea, Crikvenica, Usmeno saopćenje, 1982.

³ Frischauf, J.: Klimatischer Curort und Seebad Crikvenica, Leuschner et Lubensky, Graz, 1891, (str. 19).

⁴ glavne apoteke u Kr. Jugoslaviji, Apotekarski priručnik 1934, Jugofarmacija D. D. Zagreb, (str. 99—133).

⁵ Joković, R.: Seebad und klimatischer Winterkurort Crikvenica, VII ergänzte Ausgabe, Kur-Kommission, Crikvenica, 1914, (str. 107).

⁶ Jurdana, S. i Uremović, V.: Uloga nekih crkvenih redova u povijesti zdravstvene kulture Hrvatskog primorja i Istre, Zbornik radova 26. sastanka Naučnog društva za historiju zdravstvene kulture Jugoslavije — Poreč 30. IX do 2. X 1976, Znanstveno društvo za povijest zdravstvene kulture Rijeka, 1978, (str. 69—76).

⁷ Jurdana, S. i Uremović, V.: Zapis o prvom poznatom kirurgu — pavlinu u Crikvenici, Medicina — Rijeka, 9:95—101, 1972.

⁸ Tartaglia, H.: Pismo saopćenje iz: Farmaceutski vjesnik, V:1911, Zagreb, 1912, Hrvatsko Farmaceutsko Društvo u Zagrebu, (str. 109—110, 146 i 151).

⁹ Zbirka zakona, uredbi, pravilnika i propisa o apotekama, Apotekarska Komora Kr. Jugoslavije, 1932, (str. 292—327).

se. Svakako ga je Nazorova poezija i razmišljanje. Međutim se započelo i razvijalo, i osli i izmisliti Nacionalist, sa svojim dobrim i rđavim stranama. Bio je jestok, jer — silom vanjskih prilika — i sklon, i ipak nije mogao da mi bas sve objasni. Njegov pjesnik. Proslavio mi je u njemu još umirala, budućnost klijeta. Bio je napet kak kojim se gada i mosti preko kojeg se prelazi. Šta klonu, tako ga razgrgoh. — Onda se digno, oslobođen, u meni nov silnik s dvostrukim licem: Mistik (*Četiri arhandela* 1927) i Misilnac (*Brat Gavan i sestra Siromasinja* 1930). Na već mi je sada vjeri, nestalo i teško, kao i prije, kad sam osjećao, da mi moram sam sebe — raznijeti. Što će pak ovog puta, za mene banal? Antagonistički silnici u svoga (razliku Nazorovi koji silnik silnog i metafizičkog samoodređenja kao i borac koji se bori za istinu) da osmisli i ostvari svoje silnika što mi prethodi samim se u Pjesniku kao vrtovnom silniku koji poništava njihove nepomirljivosti preobražavajući ih u stvaralački zametak u pjesnički sklad. U crikveničkom Nazoru raste silovito silnik s dvostrukim licem koji se zametnuo već u djetinjstvu mladog Paganina i u hiruana borbenog Nacionalista: Mistik-Misilnac gospodari suvereno *svim područjima duše* u vremenškom luku između odlaska iz Zagreba i ponovnog susreta s morem u Crikvenici u proljeće 1920. i konačnog preseljenja u Zagreb na početku 1931. I dok su crikvenički dani građanskog Nazora, državni službenika, upravitelja socijalne ustanove za djecu, u znaku svog savjesno obavljanih poslova i rijetkih škrih, formalnih susreta s mještanima, crikveničke noći pjesničkog Nazora, koji je u psu šprtu našao svoj auter ego, obilježeni su snobovanjem i pjesnom stvarateljima što sadrže iskaze muke *puti koja trči* i muke duše koja bolno zamišljena i zamisljena traži svoj tajni smisao u tajni svijeta kojega je ona slobodni djelo. Iva naslova, koji i sami sobom govore kao označitelji bolnih zakašnjenja (dnevničko, niemaško bijelo i stasje duše sublimiralo se u pjesnički osobajni jezik romana *Sarka* i pripovjedne trijade *Tri pripovjete iz jednog dječjeg doma*, tražeci svoj duhovni identitet u minutnim danima djetinjstva, otvrio je Dječaka s Otoka u pripovjednim ciklusima *Priče iz dječjeg doma* i *Priče s ostrva iz grada* i sa planine, pokoravajući se stvaralačkom moranju da u sebi potpuno oslobodi već davno začeti Mistika i Misilnaca, niza je stihove pjesničkih ciklusa *Niza od koraja*, *Deseterci*, *Četiri arhandela*, *Brat Gavan i sestra Siromasinja*, ima stranica stihova i proze osobne, velike, nepoprijatelje nepete. Po njima i u njima su Nazorovi crikvenički dani vrijedni u onom smislu koji je iskazan pjesmom *Siga* iz zbirke *Intima* (upravo one dionke u kojoj se digno, oslobođen, u nov silnik s dvostrukim licem — Mistik-Misilnac).